

ROMÁNIAI NYUGDÍJKÖRKÉP, A MAGÁNBIZTOSÍTÁS HELYE ÉS SZEREPE

Dr. Vallasek Magdolna PhD (Sapientia EMTE, Jogtudományi Intézet, egyetemi adjunktus)

ÖSSZEFOGLALÓ

Az 1989-es rendszerváltást követően Romániában egy három pillérből álló, vegyes nyugdíjrendszer került bevezetésre. Az első pillér, az állami nyugdíjbiztosítás képezte és képezi a rendszer gerincét, amely mellett ugyanakkor megjelenik a kötelező és az önkéntes magán-nyugdíjbiztosítás is. Az állami nyugdíjrendszert két nagy hullámban, 2000-ben és 2010-ben született két jelentős jogszabály által igyekezett fenntarthatóvá alakítani a román jogalkotó. Ezek eredményeként egy pontszámításon alapuló, gyakorlatilag minden személyi kategóriát kötelezően lefedő, ugyanakkor mindenki számára egyforma feltételeket biztosító állami nyugdíjrendszer jött létre. Az így létrejött nyugdíjrendszer, bár távolról sem volt tökéletesnek nevezhető, a szakértői hatástanulmányok egyöntetű következtetései szerint a létező gazdasági és demográfiai körülmények között a fenntarthatóság megteremtését szolgálta.

2015-tel kezdődően azonban egyre több olyan jogszabályi beavatkozásnak lehetünk a tanúi, amelyek meglátásunk szerint káros hatással vannak a nyugdíjrendszer fenntarthatóságára. Ezek az intézkedések egyértelműen nem meggondoltak, nem méltányossági szempontok szerint születtek, és a legkevésbé sem veszik figyelembe a rendszer egészének, végső soron az abban részt vevő személyeknek a hosszú távú érdekeit. Tanulmányunkban a közelmúlt nyugdíjrendszerre vonatkozó szabályozásának változásait igyekszünk bemutatni.

SUMMARY

After the democratic transformation in 1989 in Romania a mixed pension system was introduced based on three pillars. The first pillar was, and still is the state pension insurance. This is the most important one, however beside it appeared the compulsory and the voluntary pension insurances too. The Romanian law makers tried to give a sustainable shape to the state pension system by introducing two important laws, the first one in 2000, the second one in 2010. As a result the state pension system is based on point counting, it practically covers all personal categories and in the same time it ensures similar conditions for everybody. The pension system, which was created like this, although it is far from being a perfect one, according to the effect studies made by the experts still served sustainability taking into consideration the given economical and demographic realities.

Unfortunately beginning from 2015 we have witnessed more and more times the introduction of such changes which may have negative effects on the sustainability of the pension system. These measurements were surely not done after a thorough consi-

deration they are not based on fairness and pay the least attention to the integrity of the system and to the long term interest of the people who are taking part in it. In our study we intend to present the changes which have been recently introduced into the regulation of the pension system.

Kulcsszavak: nyugdíjrendszer, Románia, magánnyugdíj

Keywords: pension system, Romania, private pensions

JEL: K12, K39

DOI: 10.18530/BK.2018.1.70

<http://dx.doi.org/1018530/BK.2018.1.70>

1. Bevezető gondolatok

A román nyugdíjrendszer reformjának története immár több mint negyed századot ölel fel. Történelmi léptékekkel gondolkozva, vagy utólag visszatekintve, ez talán nem tűnik annyira soknak. Emberi léptékekkel mérve azonban, azoknak a generációknak a számszögéből vizsgálva a kérdést, akik ebben az időszakban voltak nyugdíjasok, lettek jogosultak nyugellátásra, vagy csupán ebben az időszakban voltak befizetői a rendszernek, és próbáltak előre gondoskodni majdani nyugdíjukról, valamelyest más a perspektíva. Ezek a generációk, és különösképpen azok, amelyek aktív életszakaszukban a majdani nyugdíjukat kell a változó szabályozások, ám állandó bizonytalanságok között megteremtsék önmaguk számára, bizonyos szempontból áldozatai ennek a hosszan elnyúló reformfolyamatnak.

Fenntartható nyugdíjrendszert nem lehet önmagában létrehozni.

Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy a nyugdíjrendszerek problémáit, a fenntarthatóság elérésének kihívását nem pusztán jó vagy rossz politikai, jogalkotói döntések alakítják. Vannak olyan gazdasági, demográfiai tényezők, amelyek meghatározzák a lehetséges döntések keretét. Azonban az adott kereteken belüli mozgástér kihasználása már valóban döntéshozói kérdés, s ezeken belül a jogalkotási lépések meghozatalának a felelőssége nagy. Nem lehet elégszer hangoztatni ugyanakkor, hogy fenntartható nyugdíjrendszert nem lehet önmagában létrehozni. A szociális politikai kérdéseket, így a nyugdíjpolitikát is, olyan kedvező, átgondolt, hosszú távú stratégiára épített családpolitikai, gazdasági, munkaerőpiaci szabályozásnak kell kísérnie, amely lehetővé teszi annak működését.

Meglátásunk szerint a román nyugdíjrendszer fenntarthatósága – bár a rendszerváltást követő mélyrepülése óta helyzete amúgy sem volt kedvező – ilyen értelemben végképp kétségessé vált. Az elmúlt néhány év jogalkotási lépései azonban mintha mind

távolabb vinnének a fenntarthatóság útjáról. Nem látunk okot a túlzott optimizmusra. Tulajdonképpen még az óvatos, körültekintő optimizmusra sem. A megoldások keresését azonban nem lehet feladni. Az időskorúak számaránya növekszik, eltartásuk végső soron a társadalom feladata ma is, és marad mindenkor. Az aktív, foglalkoztatott generáció rétege ugyanakkor egyre vékonyodik. Ez a generáció az idősök eltartása mellett önmaga majdani nyugellátását is – legalább részben – elő kell teremtsen, nem beszélve arról, hogy ez a generáció az, amelyik erőforrásai tetemes részét a munkaerőpiacra egyre idősebb korban bekerülő fiatal generáció felnevelésére kell fordítsa.

Hogyan épül fel jelen pillanatban a román nyugdíjrendszer, illetve melyek azok a változások a szabályozásban, amelyek nézeteink szerint negatívan befolyásolják a fenntarthatóságot? Jelen tanulmányunkban Románia nyugdíjrendszerének helyzetét, a fenti kérdésekre adható válaszokat kívánjuk röviden felvázolni.

2. A román nyugdíjrendszer felépítése és fenntarthatóságának problémái

2.1. A jelenlegi román nyugdíjrendszer kialakulásának állomásai

A román nyugdíjrendszernek a Világbank által támogatott vegyes finanszírozású rendszerré való átalakítása 2008-ra valósult meg, a második és harmadik, tőkefedezeti elven működő pillérre vonatkozó jogszabályok megalkotásával és a kötelező magán-nyugdíjbiztosítás bevezetésével. Az önkéntes magánbiztosítási formával szemben ebben az időszakban azonban meglehetősen érdektelenség volt megfigyelhető, a politikai kommunikáció szintjén is alig-alig jelent meg, a kötelező magán-nyugdíjbiztosítás története pedig azzal kezdődött, hogy a kormány intézkedése révén az indulási szinten befagyasztották a hozzájárulás mértékét. A vegyes finanszírozású nyugdíjrendszer 2008-cal kezdődő bevezetése ellenére az állami nyugdíjpillér szerepe maradt meghatározó jellegű. A román jogalkotók és a politikai döntéshozók részéről a nyugdíjreform alatt mindvégig nem volt megfigyelhető különösebb elkötelezettség a vegyes finanszírozású nyugdíjrendszer mellett.

Az állami nyugdíjpillér átalakítására ellenben két jelentős hatású jogszabály született: 2000-ben a 19. számot viselő társadalombiztosítási és nyugdíjbiztosítási ellátásokról szóló törvény, majd 2010-ben az egységes állami nyugdíjrendszert szabályozó 263. számú törvény. Az előbbi legfontosabb intézkedése a pontrendszer szerinti nyugdíjszámítás bevezetése volt, míg a második kiemelkedő jelentőségét a kevés kivétellel gyakorlatilag minden személyi kategória számára egységes rendszer megteremtése adta. Mindkettő további számtalan olyan parametrikus kiigazítást, alapvetően a jogosultsági feltételekre vonatkozó szigorításokat tartalmazott, amelyek szubjektíven nézve bármilyen fájdalmasan érinthetnek egyes személyeket, a rendszer egészének méltányossága és fenntarthatósága szempontjából elengedhetetlenek voltak.

Az egységes nyugdíjtörvény (Enyt.) tervezete azzal a korrekciós igénnyel készült, hogy a 2000-ben elkezdett parametrikus nyugdíjreform az egyre mélyülő gazdasági és

demográfiai problémák mellett is hatásos maradjon. A törvénytervezet kidolgozásának évében, 2009-ben Románia a GDP nagyjából 8 százalékát fordította nyugdíjnyújtásokra. Ugyanakkor a társadalombiztosítási pénztár hiánya ekkorra elérte az 1,5 milliárd eurót olyan körülmények között, hogy az eltartottsági arány 0,98/1 volt. A helyzetből egyértelműen adódott, hogy az állami nyugdíjrendszernek mely elemeit szükséges és lehetséges átalakítani. A nyugdíjjárulék mértékének további emelése például nem tűnt járható útnak. Annál inkább a nyugdíjkorhatár fokozatos emelése, hiszen ez a Tny. körülményei között az Európai Unió államaiban szabályozott egyik legalacsonyabb mértékű volt. Nem beszélve a valós nyugdíjazási kor átlagos értékéről, amely 54 év és 7 hónap volt, miközben a törvényes korhatár nők számára 58 év és 9 hónap, férfiak számára 63 év és 9 hónap lett volna.¹

Hasonlóképpen fontos és logikus lépése volt az új szabályozásnak a rendszerbe befizetők számának növelése, párhuzamosan a nyugdíjasok létszámának csökkentésével. Ennek legegyszerűbb módja az előre hozott öregségi nyugdíj, valamint a rokkantnyugdíjazás jogszabályi feltételeinek megszigorítása volt, mivel 2009-ben már közel 115 000 előrehozott nyugdíjban levő és 900 000 rokkantnyugdíjas járadékának kifizetése terhelte a társadalombiztosítási pénztárt.

Végezetül az állami rendszerrel az adott pillanatban még párhuzamosan működő egyéb nyugdíjrendszereknek (mint például a katonaság vagy a magisztrátus nyugdíjrendszere) az egységes első pillérbe való beolvasztása is a nyugdíjalap bevételeinek növelését célozta. Ennek az intézkedésnek a befizetők létszámának növelése mellett hivatalosan is hangoztatott célja egy igazságosabb nyugdíjrendszer kialakítása volt, amelyben a folyósított nyugdíjjárulék összege szorosabb összefüggésben álljon az aktív életszakaszban befizetett járulékok összegével. A speciális szolgálati nyugdíjak megszüntetésével kisebb lett a szakadék az átlagos, meglehetősen alacsony összegű, valamint a sokszor abszurd módon magas nyugdíjak között, amelyeket a különböző párhuzamosan működő nyugdíjrendszerekben fizettek ki.²

2.2. A nyugdíjrendszer fenntarthatóságának gazdasági és demográfiai akadályai

A 2010-es jogszabályi változásokat követően több tanulmány is készült arról, milyen közép- és hosszú távú hatása lehet a kiépített struktúrának a nyugdíjrendszer fenntarthatóságára. A hatástanulmányok közül a legjelentősebb az Expert Forum megbízásából készült, és hét olyan lehetséges forgatókönyvet elemzett, amelyeket az állami pillér, illetve a magánnyugdíjpillér egyes elemeinek a változtatásával lehetne elérni.³ A vizsgálat egyértelmű következtetése az volt, hogy (2040-ig prognosztizálva a hatásokat) bármilyen változtatással inkább csak rontani lehet a nyugdíjrendszer fenntarthatóságát, mint javítani. A nők és férfiak számára egységesített nyugdíjazási korhatár 2035 körül enyhe javulást eredményezne, hasonlóképpen a II. pillérbe való hozzájárulás 10 százalékra való emelése a nyugdíjaknak átlagosan 2 százalékkal való növekedését eredményezné. Ugyanakkor a

II. pillérhez való hozzájárulásnak 3,5 százalékon való befagyasztása a nyugdíjalap deficitjének csupán a GDP 0,4 százalékkal való csökkenését eredményezné, párhuzamosan a nyugdíjjaradék 12 százalékos csökkenésével. A magyarországi intézkedésekhez hasonló teljes megszüntetése a II. pillérnek a GDP 1 százalékaival csökkentené a deficitet, de mindeközben 33 százalékkal csökkennének a nyugdíjjövedelmek.

Teljes egyetértés van a nyugdíjkérdés szakértői között arra vonatkozóan, hogy a nyugdíjrendszerek fenntarthatósági krízisének okai alapvetően két nagy kategóriára bonthatóak: gazdasági és demográfiai okokra. Mindkét kategória tekintetében azt láthatjuk, hogy ezek az okok, a szembetűnő eltérések ellenére, sok hasonlóságot mutatnak az egyes országokban, különösképpen az egyes régiókban, mint például Kelet-Közép-Európa, ahová Románia is tartozik. A gazdasági tényezők közül a szakirodalom az állami adósság, illetve a globalizáció hatását emeli ki elsősorban.⁴

Románia szempontjából a nyugdíjrendszer legnagyobb problémáját a demográfiai hanyatlás jelenti. Annak ellenére, hogy a rendszerváltáskor a viszonylag „fiatal” népességű országok közé tartozott, a demográfiai problémák nagyon hamar előtérbe kerültek. Ennek elsődleges oka nem a népesség előregedése, bár az is egyértelmű tendenciát mutat, hanem a népesség csökkenése. Bár erre vonatkozóan többféle, optimistább vagy pesszimistább prognózis látott napvilágot, a népességcsökkenés mértéke drasztikusnak mondható. Míg a rendszerváltáskor, 1990-ben Románia lakossága 23 milliós volt, ez a szám 2015-ben már csak 19 millió körüli volt, és 2050-re csupán 13 millióra várható. Ennek oka nem csupán a születési ráta csökkenése, hanem elsősorban a munkaerő elvándorlásának jelensége. Egyes adatok szerint ez közel 2,5 millió román állampolgárt jelent, akik sokszor családjukat, gyermekeiket maguk után hagyva vállalnak munkát Olaszországban, Spanyolországban, Németországban, Angliában és számtalan más államában Európának és a világnak.⁵

A népesség előregedése is komoly kihívás elé állítja a román szociálpolitikát. A 65 évnél idősebbek aránya 2005-ben még 18 százalék volt, 2020-ra már 30, 2050-re pedig több mint 50 százalékot jósolnak a számítások.

Az egyre kisebb létszámot jelentő befizetők tehát fokozatosan egyre bővülő létszámú nyugellátásra jogosult személyt kell eltartanak. A nyugdíjalap állandósult deficitjét tovább rontja a gyenge befizetési arány.⁶ Erre vonatkozóan ugyan különböző adatok láttak napvilágot, azonban a pénzügyi fegyelem hiánya, a feketegazdaság, illetve a minimálbérre bejelentett munkavállalók nagy száma egyértelműen problémákat okoz, és fog okozni. Ilyen körülmények között az átlagfizetés és átlagnyugdíj közötti helyettesítési ráta alig több, mint 50 százalék, miközben az átlagnyugdíj összege 1106 RON (kb. 237 euró) volt 2017-ben.⁷

Az egységes állami nyugdíjrendszerre vonatkozó törvény megjelenését követően a reform deklarált célja a rendszer fenntartásához szükséges GDP-arány csökkentése volt. Ennek érdekében azonban úgy tűnt, nem a szabályozáson kell további változásokat eszközölni, hanem a befizetések hatékonyabb begyűjtését kell megcélozni, illetve olyan munkaerőpiaci intézkedésekre lett volna és lenne szükség, amely a foglalkoztatottsági arányt növeli a munkaképes korú lakosság körében. A 2010-ben kiépített rendszer, úgy

tűnt, további szigorításokat már nem viselt volna el a jogosultsági feltételek tekintetében, leszámítva a nyugdíjkorhatár egységesítését nők és férfiak számára, amely jelen pillanatban még eltérő, 63 év nőknek, 65 év férfiaknak. Ennek a lépésnek a szükségességét az Európai Bizottság a Romániára vonatkozó országjelentésekben és ajánlásokban újra és újra felvetette, egyelőre eredmény nélkül.⁸

A 2008-ban elindult kötelező magán-nyugdíjbiztosítási rendszer, illetve a fakultatív magán-nyugdíjbiztosítási rendszer szabályozásának átalakítása az elmúlt évtizedben gyakorlatilag folyamatosan napirenden volt, anélkül, hogy lényeges változás történt volna. Felmerült a foglalkoztatói nyugdíjrendszer bevezetésének a gondolata, ilyen irányban törvénytervezet is született, amely azonban nem valósult meg. A kötelező magánnyugdíjrendszerbe a törvényben 6 százalékos meghatározott befizetési arányt évi 0,5 százalékos emelésekkel 2016-ra kellett volna elérni, azonban ez az arány még 2017-ben is csak 5,1 százalék volt. A jelenlegi körülmények között pedig reálisabbnak tűnik a kötelező magán-nyugdíjbiztosítási rendszer teljes megszüntetésének forgatókönyve, mint az, hogy a 6 százalékos hozzájárulási arány megvalósuljon. Mindez annak ellenére, hogy a kötelező magánnyugdíjrendszer taglétszáma 2017 végére elérte a 7 042 179 főt, és a jelenleg működő hét alap által kezelt nettó aktívum a 39 741 200 román lej.⁹

A fakultatív nyugdíjpillér jelentősége lényegesen kisebb, a rendszerben részt vevők létszáma 2017 végi hivatalos adatok szerint csupán 446 131, a kezelt aktívum pedig mindössze 17 806 000 román lej.¹⁰

3. A román nyugdíjrendszer átalakításának aktuális tendenciái

3.1. Az állami nyugdíjpillérben alkalmazott egységesség elvének és a pontrendszer szerinti számítás elvének meggyengítése

A 2010-ben hatályba lépő egységes állami nyugdíjtörvénnyel, ha időlegesen is, de lezárulni látszott a román nyugdíjreform. A jövőben már csak az esetleges apróbb korrekciók mellett annak kiforrása volt várható, s mint láttuk, a szakértők meglehetősen egybehangzó véleménye alapján a szabályozáshoz hozzányúltni már nem volt célszerű, sokkal inkább annak minél szigorúbb betartása lett volna indokolt annak érdekében, hogy a nyugdíjrendszer fenntarthatóságához közelebb kerüljünk.

A 2015-ben elkezdődött folyamatot nehezen tudnánk másképp, mint visszarendeződési folyamatként értékelni.

Ennek ellenére, és nagyon rövid idő elteltével olyan rendelkezések léptek hatályba, amelyek alapjaiban érintették a hatályos nyugdíjrendszert, annak elveit, szerkezetét és működését. A 2015-ben elkezdődött folyamatot nehezen tudnánk másképp, mint visszarendeződési folyamatként értékelni. Annál is inkább, mivel az állami nyugdíjpillér két

legfontosabb összetevőjét érintették a változások: az egységesen meghatározott rendszert, illetve a pontrendszeren alapuló járadékszámítást.¹¹

Az a jogszabály, amely az egységes rendszer elvével elsőként szembemelve hozott létre a korábbiakhoz hasonló, az állami rendszerrel párhuzamosan és sajátos szabályok alapján működő nyugdíjrendszert, a katonai nyugdíjakról szóló 2015 évi 223. számú törvény.¹² Bár a jogszabály címében csak a katonaságra utal, hatálya alá tartoznak a rendőrség, csendőrség és büntetés-végrehajtási intézmények állományában levő tisztségviselők is. A jogszabály értelmében meglevő párhuzamos rendszerek mellett a katonaság nyugdíjrendszere ismét külön szabályozást kapott, az egységes rendszertől eltérő szerkezete, működési elvei és szabályai következtében ismét kiváltságos helyzetet teremtett a hatálya alá eső személyek számára. A törvény nem tartotta meg sem a korábbi nyugdíjazási feltételeket, sem a pontrendszer alapú nyugdíjszámítási módot, sőt, a folyósítás alatt levő nyugdíjak újraszámolását rendelte el 2016. január 1-jével kezdődően, egy általános 5 százalékos nyugdíjemelés mellett.

A pontrendszerű számítás helyett a törvény visszavezette a korábbi járadékszámítást, amelynek értelmében a nyugdíj összegét az utolsó öt szolgálati évből kiválasztott hat egymást követő hónap jövedelme alapján számolják ki, ami ismét eltávolítja a teljes aktív életszakasz alatt befizetett járulékok és a kapott nyugdíjjáradék közötti megfelelő arányt.

3.2. A szolgálati nyugdíjpótlék és az „öregségi juttatás” bevezetése

A másik olyan intézkedéscsomag, amely a felépített nyugdíjrendszer lényegi elveivel szembe-melve hozott jogszabályi változásokat, az egységes állami nyugdíjrendszerre vonatkozó törvény által a rendszerbe integrált, azonban a korábbi szabályozás alapján is kedvezményezett kategóriák számára bevezetett „szolgálati nyugdíjak”, illetve az „öregségi juttatások” bevezetése volt.

A szolgálati nyugdíjpótlék visszavezetése érdekében a román jogalkotó nem nyúlt a hatályos nyugdíjtörvényhez, minden esetben az adott szakma gyakorlására vonatkozó jogszabály módosítására került sor. Ilyen módon történt többek között 2015 áprilisában a polgári repülés, júniusban a törvényszéki írnokok és a diplomáciai testület, szeptemberben pedig a Számvevőszék alkalmazottaira vonatkozó jogszabályok esetében.

2015 decemberében sor került a parlamenti képviselők és szenátorok öregségi juttatását bevezető jogszabály megszavazására, majd néhány nappal később az önkormányzati tisztségviselők juttatását előkészítő törvény is napirendre került.

Az „öregségi juttatásnak” nevezett nyugdíjpótlékra való jogosultság feltételei alapvetően azonosak voltak mind a parlamenti képviselők és szenátorok, mind az önkormányzati tisztségviselők számára.¹³ A törvény értelmében a nyugdíjkorhatár elérése után a legkevesebb hat havi, legtöbb három mandátumot kitöltő képviselők és szenátorok jogosultak az öregségi juttatásra, amely bármilyen jellegű jövedelemmel halmozható, és összege egyenlő a bruttó képviselői/szenátori juttatás 0,55 százalékával, a megfelelő időszakra számolva. Előzetes számítások szerint ez 1500–4600 RON közötti értéket jelentett, miközben Romániában az átlagnyugdíj 890 RON volt.¹⁴

Hasonló jogszabály született pár nappal később az önkormányzati tisztségviselők öregségi juttatásáról is. Ezt azonban a 22/2016. január 20-i számú döntésében¹⁵ az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek nyilvánította azzal az indoklással, hogy nem kellően tisztázott az öregségi juttatás intézményének fogalma, jogosultjainak köre, a juttatás kiszámításának módszertana (Románia Alkotmánya 1(5) cikk), sérti a jogegyenlőség elvét (16. cikk), és nem jelöli meg a szükséges finanszírozási forrásokat (138(5) cikk).

Az AB-döntést követően tehát azzal az abszurd helyzettel állhatunk szemben, hogy két közel azonos megszövegezésű jogszabály közül az egyik alkotmányellenesnek minősült, a másik változatlanul hatályban van, és alkalmazzák.

3.3. A kötelező magánnyugdíjrendszer átalakításának forgatókönyvei

Az állami nyugdíjpillér változtatásai után a 2017-es év a kötelező magánnyugdíjpillér átalakításának megkezdéséről szólt. Továbbra is napirenden van ugyan egy teljesen új nyugdíjtörvény kidolgozása, amelyet a szaktárca 2017 októberére ígért, azonban egyelőre nem került nyilvánosságra. Nem tudni pontosan, milyen átalakításokat tervez a nyugdíjrendszeren Románia hatalmon levő kormánya. Sajtóértesülések szintjén annyit lehet tudni, hogy Olguța Vasilescu munkaügyi miniszter asszony azt nyilatkozta, továbbra sem tervezik az egységes nyugdíjkorhatár bevezetését, ellenben előrehozott nyugdíjazási vagy karkedvezményes nyugdíjazási kedvezményeket ígérnek bizonyos személyi kategóriák számára. Példaként a három vagy annál több gyermeket nevelő nőket említette, azonban konkrét részletekről nem tudunk.

Ami viszont az eddigi intézkedésekből egyértelműen látszik, hogy a hangsúlyt erőteljesen az állami pillérre kívánja visszahelyezni a kormány, mégpedig a kötelező magán-nyugdíjbiztosítási pillér kárára.

2017. június utolsó napjaiban az új pénzügyminiszter, Ionuț Mișa hivatalba lépése egyik első nyilatkozatában kijelentette, hogy Romániában megszűnik a kötelező magán-nyugdíjbiztosítási pillér. Közvetlenül ezt követően a miniszterelnök, Mihai Tudose, illetve a kormányon levő párt elnöke, Liviu Dragnea kijelentette, hogy nincs szó megszűnésről. A kormányzati kommunikáció ettől a pillanattól kezdődően egyértelműen mutatja, hogy függetlenül attól, milyen változások következnek a kötelező magán-nyugdíjbiztosítás terén Romániában, ezekre nem átgondolt és hosszú távú stratégia alapján fog sor kerülni. Szeptemberre már három forgatókönyvet emlegetett a kormány: a II. pillér megszüntetését, gyakorlatilag visszaállamosítását, a kötelező magán-nyugdíjbiztosítás átalakítását önkéntes biztosítássá, illetve a magánnyugdíjrendszerbe fizetendő hozzájárulások csökkentését olyan módon, hogy annak egy részét visszairányítják az állami nyugdíjalapba.

Amikor Románia elkezdte megvalósítani a nyugdíjreformot, mind a parametrikus, mind a paradigmatisms változtatásokkal kapcsolatban a legnagyobb kritika egyértelműen az volt, hogy nincs megfelelő társadalmi párbeszéd a háttérben. Ez a hiány a lehető legélesebben felmerül jelen pillanatban is. Nem pusztán arról van szó, hogy a szociális partnerekkel való

konzultáció nélkül születnek a döntések, de arról is, hogy a Román Magánnyugdíjakért Egyesület (Asociația pentru Pensii Administrative Privat din România – APAPR) többszöri kérése ellenére sem indult el semmilyen párbeszéd a felek között arra vonatkozóan, hogy mi történjen a kötelező magán-nyugdíjbiztosítással.

Azzal kapcsolatban, hogy miért tartja a kormány szükségesnek az átalakítását, két kijelentés merült fel leggyakrabban. Az egyik az, hogy semmiképpen sem az állami rendszer deficitje miatt van szükség átalakításokra. Ez egyértelműen ellentmond ugyanakkor a pénzügyi adatoknak, amelyeket maga a pénzügyminisztériumot vezető Ionuț Mișa nyilatkozott, aki 2017-re 14,1 milliárd román lejes deficitet jelentett be.¹⁶ A másik kijelentés az, hogy a II. pillér hatékonysága – szemben az állami pillér hatékonyságával – nem megfelelő, ezért szükséges nagyobb hangsúlyt fektetni ez utóbbira. Nyilvánvaló, hogy ez a kijelentés azért nem releváns, mivel egy felosztó-kirovó rendszer esetében, mint amilyen az állami pillér, semmiképpen sem beszélhetünk hatékonyságról, olyan értelemben, mint egy magánbiztosítás esetében.

3.4. A román nyugdíjszabályozás újdonságai

A tavalyi év utolsó heteiben több olyan intézkedést hozott a kormány, amelyek részben az állami, részben a kötelező magánbiztosítási pillérét érintik a nyugdíjrendszernek.

A legfontosabb változás, amely a társadalombiztosítási jogban meglehetősen egyedülálló helyzetet teremtett Romániában, a 2017. évi 79. számú sürgősségi kormányrendelet.¹⁷ Ennek értelmében 2018. január 1-jével kezdődően a nyugdíjjárulék befizetése teljes mértékben a munkavállalót terheli, a munkáltatónak csak visszatartási és folyósítási kötelezettsége van, kivéve a különleges vagy speciális munkakörülményeket, amikor a 25 százalékos általános nyugdíjjárulék mellett további 4, illetve 8 százalékkal járul hozzá a finanszírozáshoz a munkáltató is.

2018. január 1-jével kezdődően a 25%-os nyugdíjjárulék befizetése teljes mértékben a munkavállalót terheli.

Hasonlóképpen csak a munkavállalót terheli a 10 százalékos egészségbiztosítási hozzájárulás befizetése is.

A munkáltató kizárólagos finanszírozásában maradt a 2,25 százalékos ún. „munkabiztosítási járulék”. Ez gyakorlatilag nem más, mint a balesetbiztosítás, munkanélküliség elleni biztosítás, ideiglenes munkaképtelenség esetére szóló biztosítás és a bérgarancia alapba való befizetés összevonásából származó járulék.

A kötelező magánnyugdíj pillért érintő változásokat a 2017. évi 82. számú sürgősségi kormányrendelet tartalmazza.¹⁸ A jogszabály tulajdonképpen több hatályos norma módosítását tartalmazza, és a normaszöveggel közel azonos terjedelemben sorolja fel a bevezetésének az indoklását. Ezek közül a legfontosabb az, hogy a 2017–2020 ciklusra szóló kormányprogram

ígéretének betartása miatt van szükség módosításokra, azaz a nyugdíjpont emelése érdekében, illetve azért, mert az intézkedések elmaradása költségvetési problémákat okozna. Ezzel mintegy közvetett módon elismerésre került az, hogy a magán-nyugdíjbiztosítási rendszer működésébe való beavatkozásnak egyértelműen pénzügyi indokai vannak.

Az új szabályozásnak köszönhetően 2018. január 1-jétől a II. pillérbe való hozzájárulás mértéke 5,1-ről 3,75 százalékra csökken. Ezzel szemben viszont a nyugdíjpont értéke – igaz, csak július 1-jével kezdődően, de – a terv szerint 1100 lejre növekszik, míg a garantált minimumnyugdíj 640 lejben került meghatározásra.

A kötelező magánnyugdíjrendszerbe való befizetés a munkaügyi miniszterasszony szerint nem jelent nominális értelemben vett csökkenést, mivel egyúttal a bérek is emelkedni fognak.¹⁹ Ez az érv azonban nem áll meg, elsősorban azért, mivel a bruttó bérek növekedése csak a közzszférát érinti, a versenyszférában semmi sem kötelezi a munkáltatókat arra, hogy a társadalombiztosítási hozzájárulásoknak a munkavállalóra való terhelését ellensúlyozandó béremeléseket hajtsanak végre.

Másik részről ugyanakkor a Román Magánnyugdíjakért Egyesület sajtóközleményében arra hívja fel a figyelmet, hogy a magánnyugdíjalapba való hozzájárulások lecsökkentése a majdani nyugdíjjáradék 20 százalékos csökkenését fogja előidézni.²⁰

4. Záró gondolatok

Románia nyugdíjbiztosítási szabályozásának történetében az elmúlt rövid időszakot, a bevezetett változásokból adódóan, kiemelten fontosnak tekinthetjük. Ez nem jelent azonban pozitív értelemben vett változást. Minden jel arra mutat, hogy az intézkedéseknek hosszú távon inkább negatív hatásuk lesz, amelyeket a jövő nyugdíjasai fognak megtapasztalni.

Jelen pillanatban nem látni pontosan, hogy milyen további módosításokra kell felkészülni, de úgy tűnik, a kötelező magánnyugdíj rendszere lesz az, amely az elkövetkező időszakban az érdeklődés központjában fog állni. Nincs általános recept arra, hogy pontosan milyen megoldások vezetnek el egy fenntartható nyugdíjrendszer kiépítéséhez. Elég egyértelmű azonban, hogy az állami felosztó-kirovó rendszerek a kialakulóban levő demográfiai körülmények között nem maradnak működőképesek. Az öngondoskodás szerepét ilyen körülmények között nem lehet eléggé hangsúlyozni.

Az, hogy mindezen körülmények között a román döntéshozók az állami pillér erősítését a magánbiztosítási pillér kárára próbálják megvalósítani, nem tűnik bölcs döntésnek. Különösképpen úgy, hogy a döntések mögött csak pillanatnyi érdekeket és tűzoltás jellegű problémamegoldást érzékelünk, és nem átgondolt, szociális párbeszédre alapuló stratégiát.

Az elmúlt rövid, alig kétéves időszaknak ez az egyik legnyilvánvalóbb tanulsága: a román nyugdíjrendszer fenntarthatóságára a demográfiai és gazdasági problémák mellett legalább akkora veszélyt jelent a politikai lobbizás, az átgondolatlan, pillanatnyi érdekek mentén hozott döntések egymásutánja.

HIVATKOZÁSOK

- ¹ Lásd részletesen: Vallasek Magdolna (2015): A román nyugdíjrendszer fejlesztésének irányvonalai a jogharmonizáció tükrében, Scientia Kiadó, Kolozsvár
- ² A vizsgált év hivatalos adatai alapján (2009) a legkisebb és a legnagyobb összegű nyugdíj között mintegy százszoros különbség volt. A legkisebb folyósított nyugdíj összege 350 román lej volt, míg a legnagyobbé meghaladta az állami rendszerben a 23.000 lejt, a párhuzamos rendszerekben folyósított szolgálati nyugdíjak esetében pedig a 35.000 lejt. <https://www.cnpp.ro/statistici>
- ³ Dobre, Susana - Ioniță, Sorin - Marinache, Daniela: (2012) Cine va mai plăti pensiile „decrețeilor” în 2030? Situația României în context comparativ UE și șapte scenarii de evoluție a sistemului public de pensii. București, Expert Forum, Working Paper no. 3.
- ⁴ Barta Judit – Dezse Tivadar (2016): The Hungarian Pension System: The Present and a Possible Future, European Integration Studies, Volume 12, Number 1, pp. 88–89.
- ⁵ Anuarul statistic al României 2000–2015, www.insse.ro
- ⁶ Dobrescu, Smaranda - Mihai, Șeitan: (2005) Pensii private. București, Ed. Juridică, 17 old. Az idézett kötet mindkét szerzője vezette a román munkaügyi tárcát, Smaranda Dobrescu 1999–2000, Mihai Șeitan 2009–2010 között. Ez utóbbi az Országos Nyugdíjpénztár elnöke is volt, illetve részt vett a román nyugdíjreform jogszabályi kereteinek megteremtésében. A szerzők adatai szerint, az általuk vizsgált időszakban (2000–2005) a nyugdíjárulékoknak a Nyugdíjpénztárba való utalásának valós aránya nem érte el a 70%-ot. <http://www.insse.ro/cms/>, http://www.insse.ro/cms/sites/default/files/com_presa/com_pdf/pensii_tr3r17.pdf
- ⁷ https://ec.europa.eu/info/files/2017-european-semester-country-report-romania_en
- ⁸ <http://www.apapr.ro/statistics.html>
- ⁹ <http://www.apapr.ro/statistics.html>
- ¹⁰ <http://www.apapr.ro/statistics.html>
- ¹¹ Lásd részletesen: Vallasek Magdolna (2016) A román nyugdíjrendszer – tervek, perspektívák, A szociális jog aktuális kérdései Magyarországon és az Európai Unióban, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Agrár- és Munkajogi Intézeti Tanszék 2017, open acces elektronikus kiadvány
- ¹² 223/24.07.2015 számú törvény a katonai nyugdíjakról. Megjelent Románia Hivatalos Közlönyének 556/27.07.2015 számában.
- ¹³ A román Parlament változó számú képviselővel és szenátorral működött a rendszerváltást követően. A 2012–2016 közötti ciklusban 588 parlamenti jutott mandátumhoz, a 2016-os választásokat követően a Parlament létszáma csökkent, összesen 466 főre.
- ¹⁴ A tanulmány megírásakor ennek értéke nagyjából 320-990 euró, illetve 190 euró volt.
- ¹⁵ http://juri.ro/static/files/2016/februarie_2016/26/decizia_22.pdf
- ¹⁶ http://economie.hotnews.ro/stiri-finante_banci-21938285-misa-mfp-despre-pensiile-speciale-deficitul-fondul-pensii-este-14-1-miliarde-acest.htm
- ¹⁷ Megjelent Románia Hivatalos Közlönyének 885/10.11.2017 számában.
- ¹⁸ Megjelent Románia Hivatalos Közlönyének 902/16.11.2017 számában.
- ¹⁹ <http://www.mediafax.ro/social/ia-olgota-vasilescu-contributiile-la-pilonul-ii-de-pensii-nu-se-reduc-pana-la-urma-este-al-statu-lui-chiar-daca-are-management-privat-tariceanu-se-poate-opta-si-pentru-pilonul-iii-16794744>
- ²⁰ <http://www.apapr.ro/images/stories/materiale/COMUNICATE/2017/2017%2011.pdf>

IRODALOMJEGYZÉK

- Barta Judit – Dezse Tivadar (2016): The Hungarian Pension System: The Present and a Possible Future, European Integration Studies, Volume 12, Number 1
- Dobre, Susana - Ioniță, Sorin - Marinache, Daniela: (2012) Cine va mai plăti pensiile „decrețeilor” în 2030? Situația României în context comparativ UE și șapte scenarii de evoluție a sistemului public de pensii. București, Expert Forum, Working Paper no. 3.
- Dobrescu, Smaranda - Mihai, Șeitan: (2005) Pensii private, Ed. Juridică, București
- Vallasek Magdolna (2015): A román nyugdíjrendszer fejlesztésének irányvonalai a jogharmonizáció tükrében, Scientia Kiadó, Kolozsvár
- Vallasek Magdolna (2016) A román nyugdíjrendszer – tervek, perspektívák, A szociális jog aktuális kérdései Magyarországon és az Európai Unióban, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Agrár- és Munkajogi Intézeti Tanszék 2017, open acces elektronikus kiadvány
- *** Anuarul Statistic al României, 2000–2015-es évek

Internetes források (letöltések 2018. január 30):
<https://www.cnpp.ro/statistici>
<http://www.apapr.ro/statistics.html>
https://ec.europa.eu/info/files/2017-european-semester-country-report-romania_en
http://www.insse.ro/cms/sites/default/files/com_presa/com_pdf/pensii_tr3r17.pdf
http://juri.ro/static/files/2016/februarie_2016/26/decizia_22.pdf
<http://www.apapr.ro/images/stories/materiale/COMUNICATE/2017/2017%2011.pdf>